

Josep Pla

Israel el 1957

Un reportatge

Pròleg d'Andreu Barnils

DESTINO

Josep Pla

Israel el 1957.
Un reportatge

Pròleg d'Andreu Barnils

Edicions Destino

Obra publicada amb la col·laboració del Departament de Cultura
i de la Institució de les Lletres Catalanes

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Cultura**

**Institució
de les Lletres
Catalanes**

© Hereus de Josep Pla, 1981

© pel pròleg: Andreu Barnils, 2025

© Ediciones Destino, segell d'Editorial Planeta, S. A., 2025

© Columna Edicions, Llibres i Comunicació, S.A.U., 2025

Av. Diagonal, 662-664 – 08034 Barcelona

Primera edició: novembre del 2025

ISBN: 978-84-19734-27-3

Dipòsit legal: B. 17.983-2025

Fotocomposició: Moelmo, S.C.P.

Impressió: Black Print

Imprès a Catalunya

Taula

Quatre dissabtes a Israel, <i>per Andreu Barnils</i>	11
Nota editorial	23

ISRAEL EL 1957. UN REPORTATGE

Cap a Israel en el «Theodor Herzl»	29
El Theodor Herzl, 29 — Els passatgers, 35 — Pas per Nàpols, 39 — L'estret de Sicília, 42 — En el Kretikón Pélagos, 45 — En el fons del sac, 47	
Haifa	51
Una petita història del sionisme	57
Els inicis, 57 — Una cronologia, 59 — El triomf del sionisme, 66	
Tel Aviv	73
La lluita contra el desert: l'aigua	81
Les tres zones d'Israel, 81 — Galilea, clau agrària de l'economia del país, 84 — Un país de canonades, 86 — De cara al desert, 89 — El Fons Nacional Jueu, 92	

El clima de Jerusalem	95
La integració del país: l'hebreu	103
La resurrecció d'una llengua, 103 — L'hebreu contra Babel, 107 — Les contradiccions, 111 — Una gran aventura, 113	
Israel arcaic i novíssim	117
Tipus d'assentament agrícola	123
Una petita història, 123 — El moixav: poblet de propietaris individuals, 126 — El quibuts: establiment comunal col·lectiu, 128 — El moixav ovdim: poblets cooperatius, 130 — Moixav xi-tufi: quibuts menys socialistes, 133 — Les maabarah, 133 — Els poblets de treball, 134 — Resum, 135	
Beerxeba: l'operació Laquix	137
Una visió de les fronteres d'Israel	143
El golf d'Àqaba, 143 — El canal de Suez, 146 — La franja de Gaza, 147 — Jordània, 150 — L'Aràbia Saudita, 152 — Síria, 153 — Rússia, 156	
El mar Mort	159
Sodoma-Sedom, 162 — El mar Mort, 163	
Un país en armes	165
Els tòpics que es diboleixen, 165 — Els quadres militars d'Israel, 167 — L'armament espiritual, 171 — El poble en armes, 173	
La batalla del Sinai	179
Les línies generals de l'operació, 181 — L'operació Kuntillah-Suez, 183 — L'operació Kusseima-Ismailiyah, 184 — La carretera del litoral. Rajah, 185 — L'anàlisi que s'ha fet de l'operació, 186	

Sobre les característiques físiques dels jueus	189
Jerusalem, Jerusalem...	195
Una ciutat partida, 195 — Mont Scopus, 198 — Una ciutat que neix, 201 — La gran aventura, 203 — Jerusalem, Jerusalem..., 206	
Els quadres dirigents	209
L'economia del país (1)	215
Els recursos naturals, 215 — L'agricultura, 218 — L'esforç industrial, 221 — La Histadrut (Unió de Treballadors), 224	
Bons costums	227
Jueus i àrabs	233
Els àrabs d'Israel, 233 — Els refugiats de Palestina, 235 — El nombre de refugiats i la seva situació real, 237 — La situació jurídica dels refugiats, 239 — Les conseqüències, 242	
El món llatí	245
L'economia del país (2)	251
Vida cara, 251 — Jornals alts, 253 — La productivitat, 256 — Els recursos, 259	
Jueus i israelians	263

Moisès ha creat una nova manera d'adorar i un sistema de cerimònies religioses contràries a tot el que fins avui és conegut a tot arreu. Tot el que els romans consideren sagrat és considerat profà pels jueus; tot el que és il·legal i impur per les altres nacions és, entre ells, permès...

Els jueus no reconeixen més que un sol Déu. No el veuen ni l'adoren més que amb els ulls de l'esperit i condemnen com idòlatres i impius tots els que amb les figures humanes fetes amb materials inconsistents tracten de donar una representació de la divinitat. El déu dels jueus és el gran esperit motor de l'entera Naturalesa; és etern, infinit i no pot canviar ni morir. És per aquesta raó que és impossible de veure en les seves ciutats i encara menys en els seus temples res que s'assembli a una estàtua. Ni el seu desig d'afalagar els seus propis reis els ha pogut decidir a rendir-los aquest homenatge i no volen admetre les estàtues dels Cèsars.

Cap a Israel en el Theodor Herzl

El Theodor Herzl

A dotze i mitja de la nit del dimarts 28 de maig (de 1957) la motonau Theodor Herzl, de deu mil tones, amb la bandera d'Israel a popa, salpà del port de Marsella despatxada per a Haifa, amb escala a Nàpols. Diumenge que ve, si tot es produeix normalment —és a dir, el dia 2 de juny, al dematí—, serem a Palestina, objecte del nostre viatge.

Les darreres hores feren preveure un principi de travessia a penes regular. El dia 27 s'entaulà el temporal de llevant amb ruixats alternats de ratxa i calma i una mar grossa i pesada. Marsella, que habitualment té un color de terra d'escudelles, es tornà, encara, d'un color més terrós, acusadament groguenc, enfosquit de vegades per una lividesa de color de plom. En el curs de la tarda del 28, el cel s'aclarí, la pluja parà i el mar agafà un aspecte menys queixalejat. Quan el Theodor Herzl, deixat el Château d'If per babord, posà la proa sobre les boques de Bonifaci —que és l'estret que fan Còrsega i Sardenya—, les onades havien perdut una gran part de la seva duresa. En aquesta època de l'any, els temporals no poden tenir ni duració ni força. Ens trobem a la porta mateixa del mes de juny, en el gran temps del mar —vull dir d'aquest mar—, en el període de les

calmes en aquests ribatges tan antics i prestigiosos. Així, doncs, tot es limità a un lleuger capcineig mentre anàrem deixant enrere la lluminositat de Marsella i s'anà extingint el foc de Planier, que és el far que presideix majestuosament l'entrada del gran port.

El Theodor Herzl fa la seva travessia inaugural, és a dir, el seu primer viatge de retorn a Israel. Està destinat a cobrir el servei regular entre Haifa i Marsella, fent a l'anada l'escala de Gènova i a la tornada la de Nàpols. És completament nou, ha estat construït a Hamburg i acabat d'entregar per l'Alemanya occidental a Israel, a compte de reparacions. (De les reparacions que l'Alemanya occidental paga a Israel ja tindrem ocasió de parlar-ne, quan arribi el moment. Diré només que la decisió de pagar aquestes reparacions per acord unànime de tots els partits alemanys sobre la iniciativa del doctor Adenauer és un dels gestos més equitatius, més justos i més correctes que s'han produït en l'època present. Com a polític, el doctor Adenauer presenta aquesta curiosa novetat: gairebé sempre té el do de l'encert.)

Havent sopat, mentre els israelites de tot el món, que formen el noranta-cinc per cent dels passatgers, anaven pujant passarella amunt, jo pensava en l'emoció i l'orgull que devien sentir.

—És increïble! —em deia una senyoreta de Zuric mentre avançàvem en la cua que pujava per l'escala— És literalment increïble pensar que els jueus no hem tingut cap barco, des de l'època de Salomó. —I quan ja fórem al replà de dalt em donà a llegir una nota (una nota, no un anunci) apareguda en la premsa suïssa en la qual s'afirma que el Herzl és un dels vaixells més bonics matriculats en un port del Mediterrani en els presents moments. Això, és clar, és molt dir, però potser és cert que deu ser dels més bonics, no deu tenir cap dubte. I aquest aspecte que presenta deu augmentar l'emoció que els passatgers senten en aquest moment.

Un vaixell nou, flamant, pintat de blanc resplendent, amb fustes de primera qualitat, sense tuf de barco, desproveït d'un luxe excessiu, però sense inútils anacronismes, ¿podria deixar d'ésser bonic? De tota manera, quan el vaig veure des de l'exterior la seva engegadora blancor em feu sospitar que seria com tants altres barcos que naveguen per aquest mar. Tenen, al meu entendre, un inconvenient. En un medi de llum rutilant, vibràtil i frenètica, com és el medi del Mediterrani, la il·luminació interior dels barcos —com la de les cases— hauria de ser suau, tamisada, sedant, i és aquesta, sovint, precisament, la llum que no tenen. Això fa que moltes vegades el seu interior tingui un aspecte desgavellat i agre i que la seva permanència produeixi un efecte d'excessiva naturalesa. Viure a l'aire lliure està bé, però a la llarga fatiga. Així vaig suposar que el Herzl seria, com tants altres barcos, una superestructura desproveïda d'un miserable racó on poder fumar tranquil·lament uns cigarrets o llegir una pàgina d'un llibre sense un parpelleig excessiu.

Em vaig equivocar. En el curs del matí del dia 29, navegant ja pel mar Tirrè, aparegué un sol lleoní, invadent, aclaparador. Llavors em vaig fer càrrec que els decoradors del Herzl havien previst l'argument. La cortina verd fosc de la finestra de la cabina deixava filtrar una llum deliciosa. Les parets envidrades del menjador, cobertes per cortinatges tènues de color de tabac i de canyella, produïen un ambient d'una suavitat generosa. En el bar i en el saló d'estar, la delicadesa de la llum es repetia. Era absolutament evident: el barco era bonic i la seva llum interior perfecta. Després em digueren que per decorar-lo havien estat escollits els artistes millors del país. És una decoració sense prejudicis.

Després em vaig poder anar fent càrrec d'algunes altres coses. L'aire condicionat de què disposa crea una temperatura que no té per finalitat exclusiva sotmetre els seus usuaris a l'ester-

nut permanent i al refredat ineludible, com sol produir el condicionament americà. És un aire simplement fresc sense ser gelat, un aire ajustat al que podríem anomenar les naturaleses occidentals o europees, un aire per anar tirant, perquè, al meu modest entendre, sortir de casa per dedicar-se a la producció de camps microbians d'explosivitat certa i a refredar-se ineluctablement potser no val la pena.

Els passadissos i les habitacions del vaixell tenen uns linòleums tan lluents, unes fustes tan brunyides i uns sostres tan xarolats que, en passar-hi, hom té la sensació de trobar-se en una clínica o en un ambient de pel·lícula americana de burgesia totalment asèptica. He de començar dient que les meves preferències són més modestes. En tot cas, sembla establert que els ambients creats per la decoració moderna tendeixen al quiròfan, a la bata blanca i als guants de goma. Les cabines no produeixen pas tanta pell de gallina. Pel meu gust són suficients. Disposo d'un llit ample, d'un sofà, d'una magnífica taula amb un silló comodísim, d'un lavabo i d'un quarto de bany amb tots els elements. A part, és clar, l'armari encaixat corresponent. Al vespre, trobo sobre la taula un cistellet amb taronges, peres i pomes i un cobert per si a la nit em venen ganes de degustar la fruita israeliana. En fi, fins a Haifa, em podré fer la il·lusió que soc un home de quartets. Ja n'hi ha prou. Després ja veurem, que és el que sol passar gairebé sempre.

—El meu nom és Jacob! —em digué el cambrer que transportant la meua maleta m'acompanyà fins a la cabina—. Si em necessita per alguna cosa preguntí per Jacob i em trobarà sempre.

Al cap de poca estona el vaig cridar perquè s'havia descuidat de donar-me la clau de la porta de la cabina.

—Aquesta cabina no té clau! —em digué Jacob lleugerament enravenat—. És el que els passatgers diuen sempre. En tot cas, en aquest barco no hi ha clau en cap cabina.

—¿I per què no tenen clau?

—No és pas necessari que en tinguin...

—Home!

—El que li dic.

—De tota manera, les claus poden ser útils.

—Pel que veig, aquest és el primer viatge que vostè fa a Israel.

—En efecte.

—Quan en torni, vostè s'haurà fet càrrec d'una cosa. S'haurà fet càrrec que Israel és una germanadat... —Digué, en anglès, literalment: *Israel is a brotherhood*.

El cambrer pronuncià aquesta darrera frase amb tanta gravetat i convicció que no hauria tingut sentit parlar-ne més. Així em vaig quedar sense clau de la cabina. Ara hem de suspendre el judici. Al meu retorn tractaré d'explicar si les afirmacions del cambrer tingueren o no tingueren fonament, amb la màxima objectivitat possible.

Els llits del Herzl es troben dintre del sistema alemany, la part superior del matalàs és una mica més alta —forma un angle obtús molt obert amb la part dels peus. No tenen llençols, sinó l'edredó d'aquesta classe de llits. La cuina està també dintre dels cànons de l'Europa central: molta carn, acompanyada de tota classe de llegums bullits. «És un restaurant de luxe de l'Europa central», em diu un enginyer suís que va a Israel per afers elèctrics. «Sí. Però tot és una mica més greixós, condimentat més complexament, el que és comprensible, donat que, en definitiva, Palestina és un país del Pròxim Orient». Després d'haver menjat i d'haver escoltat les musiquetes que sonen constantment en el Herzl, hom té la sensació de trobar-se en una ciutat centreeuropea però amb predomini de tipus humans diferents. Una concentració jueva gairebé cent per cent i més de matís askenazí que d'aspecte sefardí. No hi ha la rigidesa ni l'empacament germànics, ni la *nonchalance* eslava. Tot és més democràtic, més obert, però té un to evi-

dent. Per altra part, l'ambient és molt sobri i externament molt virtuós. Es beu molt poc vi i a penes alcohol. El vi israelià que ofereixen al menjador no arriba a ser sec: és un mig sec incapaç de produir il·lusions agressives. La gent beu cervesa envasada o en botella, llimonada o taronjada, i les aigües minerals que solen prendre i que són —gelades i begudes a una determinada edat— excel·lents. Impressió que gairebé tothom està una mica a règim.

Els alemanys construeixen molt bé. Així, no és necessari, a penes, de parlar de la part mecànica del barco. Tot es tanca i tot s'obre d'una manera encaixada, ajustada i perfecta. Els ascensors que pugen i baixen de la sentina a la coberta del barco i pisos superiors funcionen meravellosament. Els ascensors han democratitzat els vaixells, han eliminat les diferències de classes que en tants i tants encara existeixen. En aquest, no hi ha racons sòrdids per a emigrants, separats dels nets. Els ascensors no són separatius.

En el Herzl hi ha moltes distraccions. Hi ha una considerable biblioteca, potser massa concentrada en el sionisme —només. Uns van a la piscina i altres al cine. El vaixell és petit, però molt complet. Havent sopat, es produeix primer un concert de música clàssica i després una festa de ball que sol estar correguda. El programa és emplenat amb la darrera música americana de jazz alternada amb peces arcaiques del mateix ordre, sens dubte per treure alguns anys de sobre dels qui han sobreviscut. És possible de sentir una qualsevol peça de moda traduïda en llengua hebrea. És un fet curiós, que sembla aparentment una trivialitat però que es prestaria a llargues reflexions. L'hebreu, que fins fa pocs anys era una llengua que coneixien els rabins, els erudits i alguns poetes, ha fet molts progressos. Poder sentir cantar una qualsevol cançoneta produïda a la quinta força en hebreu hauria estat, abans de la darrera guerra, una cosa impossible. Ara l'hebreu és una llengua

viva. En realitat, és la llengua del Herzl, i els idiomes supletoris són l'ídix, l'anglès i el francès.

Els passatgers

El saló de lectura i d'escriptura del barco està en gran part destinat a conservar la memòria del fundador del sionisme, és a dir, de Theodor Herzl. Un gran retrat fotogràfic, de mida natural, d'aquest senyor, presideix la severa i silenciosa raconada. És un home alt, vestit amb una impressionant levita, un gran front pàl·lid, uns ulls tristíssims, la barba negra i arrissada. La deliquescència melancòlica que sembla deduir-se de la figura no sembla pas incompatible amb un punt de tenacitat immovible. Aquest senyor d'aspecte turmentat és una de les més grans figures d'Israel: és el creador inicial de l'estat jueu dels nostres dies. En unes vitrines, al peu del retrat, hi ha facsímils dels seus drames i de les seves novel·les, dels seus discursos i escrits polítics, traduïts a diversos idiomes. Veig una traducció castellana i una altra de portuguesa (editades a Amèrica) del seu «Projecte de solució de l'estat jueu», que és el document bàsic del sionisme. Principalment, Herzl practicà la professió de periodista i fou, abans de la primera gran guerra, corresponsal de la *Neue Freie Presse*, de Viena a París. En les vitrines hi ha també alguns records íntims, relacionats amb les visites que feu al papa i al kàiser Guillem II. No és necessari dir que la gent passa per davant del retrat fent el menor soroll possible.

També hi ha en el local una exposició de pintura permanent dels artistes d'Israel —unes pintures que no acaben de ser abstractes, però que tampoc es pot dir que siguin gaire concretes, imitacions, en fi, dels productes que generalment elabora l'escola de París. El poble jueu no ha pas estat gaire figuratiu.

Cap a Israel en el Theodor Herzl

El vaixell conté també una sinagoga, una guarderia per criatures i una determinada quantitat de passatemps, generalment puerils, que la companyia Zim —monopoli estatal de la navegació mercant israeliana— ha organitzat per fer agradable als jueus de la diàspora² el viatge al seu nou país. En tot cas es tracta

2. Per donar una idea de la composició actual de la diàspora, de la dispersió dels jueus en el món, utilitzarem les xifres donades per un organisme oficial israelià, I Keven Hayenod —és a dir, l'últim cens, que és el de 1955. A Europa, vivien, en aquell any, els següents:

Unió Soviètica	1.900.000	Suècia	15.000
Gran Bretanya	460.000	Txecoslovàquia	15.000
França	300.000	Àustria	10.000
Romania	250.000	Bulgària	7.000
Hongria	120.000	Dinamarca	6.400
Turquia	45.000	Grècia	6.200
Polònia	42.000	Iugoslàvia	6.000
Alemanya	30.000	Irlanda	5.000
Bèlgica	30.000	Portugal	4.000
Suïssa	22.000	Espanya	2.800
Itàlia	20.000	Finlàndia	1.900
Holanda	20.000	Altres països	2.900

Els contingents que habiten als països americans són els següents:

Estats Units	5.500.000	Colòmbia	7.500
Argentina	363.000	Bolívia	6.000
Canadà	210.000	Paraguai	3.000
Brasil	120.000	Veneçuela	2.800
Uruguai	45.000	Perú	2.700
Xile	40.000	Equador	2.000
Mèxic	25.000	Altres països	8.600
Cuba	11.500		

A l'Àsia, la composició de la diàspora és la que segueix:

Israel	1.760.000	Líban	5.000
Iran	75.000	Afganistan	4.000
Índia	25.000	Síria	2.000
Iraq	8.000	Altres països	7.000

d'aconseguir no solament que els elements de la diàspora s'estableixin a Israel, sinó almenys que el visitin els diversos estaments que la formen i sobretot, és clar, els rics. Ambdós objectius potser no caminen a la velocitat que voldrien els israelians, però és segur que l'impuls és molt fort. Israel, que té un nombre d'anys irrisori, té ja dos milions d'habitants (comptant-hi la minoria àrab). Cada dia hi arriben jueus més o menys pobres i jueus que viuen de renda —sobretot americans—, els quals, quan comparen els preus amb els dels Estats Units, troben que Israel és un país baratíssim.

El barco transporta, així, dues classes de passatgers: els que van a instal·lar-se a Israel, que tenen un aspecte no pas ben bé pobre i que en aquest moment provenen sobretot del nord d'Àfrica, on han estat perseguits i depredats per l'agitació que impera en alguns d'aquests països, i els jueus europeus i americans rics, que van a Israel a curiosejar, a admirar les proeses que s'hi realitzen i eventualment per una futura instal·lació en el país. La barreja, així, és considerable, i jo no havia vist mai, sobre un espai tan petit, un cosmopolitisme tan dens i vast. Un oficial m'assegura que, sobre una massa de sis-cents passat-

La diàspora africana, incloent-hi els jueus negroides d'Etiòpia, és aquesta:

Marroc	265.000	Egipte	25.000
Alger	125.000	Etiòpia	15.000
Àfrica del Sud	110.000	Líbia	3.000
Tunis	90.000	Altres països	9.000

El cens per Australàsia és com segueix:

Austràlia	55.000	Nova Zelanda	4.500
-----------	--------	--------------	-------

Els nuclis de la diàspora més densos del món es troben, per ordre decreixent, a Nova York, Londres, París, Buenos Aires, Bucarest. Des de 1955 fins a la data, les xifres donades per la diàspora en els països nord-africans han disminuït a favor de l'estat d'Israel.

gers, hi ha representades vint-i-cinc nacionalitats diferents. Els sud-americans provenen sobretot de l'Argentina, Xile i Veneçuela. Una família xilena transporta amb una fervorosa cura una caixa de diverses sements de botànica del Pacífic per plantar a Israel. A pesar de la diversitat d'origens, de sensibilitat religiosa —n'hi ha de religiositat fervent i altres d'agnòstics—, i sens dubte d'opinions terrenals diverses, l'ordre és perfecte. Les mútues atencions que els passatgers es prodiguen són permanents. Les converses són enriolades i vives. És curiós: tothom sembla content. La separació entre l'oficialitat i els serveis del Herzl i el passatge és absoluta com en pocs barcos havia vist. Les criatures, que en les travessies de vegades preocupen més o menys, són invisibles. Hi ha un personal proposat a distreure'ls a les guarderies.

Pel número de la cabina, m'ha tocat d'asseure'm al menjador en una taula que té l'aspecte d'estar presidida per un senyor que té un acusat aspecte sacerdotal o rabínic i té una curiosa semblança amb el senyor Antoni Maura. És un senyor d'estatura regular, corpulent, amb una barba blanca partida molt ben cuidada, un tupè ben girat i la roseta de la Legió d'Honor a la solapa esquerra del seu vestit absolutament negre. És un senyor parsimoniós, lent, suau, rabí d'una sinagoga d'una ciutat d'Alsàcia tocant a la frontera del Rin. A la seva dreta hi ha dos sefardites de Tànger (pare i fill): és un pare que acompanya el seu fill a instal·lar-se a Israel; a l'altra banda hi ha l'enginyer suís de les instal·lacions elèctriques. Hi ha també un matrimoni hongarès fugitiu del comunisme, una senyora de Buenos Aires que té un cognom rus, i jo mateix.

—¿I com va per Tànger i el Marroc? —preguntà el rabí alsacianès al sefardita tangerí en el curs del primer sopar, en francès.

—Ara com ara, no pas malament... —contestà el sefardita—. L'emperador té fama de ser bo i generós. Fins ara hem anat vivint tolerats, però el futur és incert. Marsella és ple de sefar-

dites algerins. El dia de demà és a les mans de Déu, i la meva idea és que en aquest moment Déu vol que ens recollim tots, més aviat o més tard, a Israel.

—Aquesta és també la meva opinió... —afegí l'hongarès fugitiu.

—En tot cas, a Suïssa, la llibertat és absoluta, completa... —digué l'enginyer elèctric.

—És veritat! —digué el rabí—. Suïssa és una excepció, i en aquest sentit és un exemple que no serveix. Jo també crec que en aquest moment Déu vol que ens traslladem tots a Israel. La nostra missió principal és aquesta...

—Així, doncs, ¿hem de marxar també dels països lliures? —preguntà l'enginyer amb una intenció visiblement irònica.

—També! —digué el tangerí—. Podem ser perseguits en tots els països. El futur no és a les nostres mans. El futur només el coneix Déu omnipotent.

Però el suís, jueu liberal, no semblà pas convençut. A la taula, però, la seva posició quedà en una situació tan minoritària que no semblà pas que hi tingués cap pes. El sionisme, o sigui l'aspiració a crear una nació jueva, feu alguns progressos molt lents abans de la primera gran guerra. Entre les dues guerres, anà d'augment. Les horripilants atrocitats hitlerianes i la creació, fa vuit anys, de l'estat d'Israel, li donaren un impuls considerable. La guerra de la tardor passada —la guerra d'Egipte—, el prodigiós i normal triomf del Sinaí, li donà un ritme vertiginós. Avui, no hi ha pas gaires jueus de la diàspora que, tenint consciència de la seva nissaga, visquin desinteressats de la formidable aventura d'Israel. El sionisme, que inicialment fou una aventura de quatre boigs, és avui una realitat mundial. Israel es troba en el centre d'una batalla diplomàtica d'unes proporcions i d'una temperatura elevadíssima. És un país que interessa a tothom, que apassiona moltíssim. La història d'aquests últims mesos ho demostra copiosament. Tal com estan les co-

ses, és absolutament previsible que en el curs dels pròxims anys es produeixin situacions encara més dramàtiques i delicades —en el millor dels casos, s'entén. Els jueus d'Israel i molts de la diàspora estan orgullosos de ser-ne plenament. Estan orgullosos de formar part, de fet i de dret, d'un estat, de tenir una pàtria física.

Aquesta satisfacció és el ciment que ha unit un poble dispers, sofisticat i perseguit. El judaisme liberal, diasporàdic, esnob, assimilista (assimilista del país de residència), està en baixa. La figura del jueu Bloch, assimilat a les formes més pedants, més frívols i més esnobs de la cultura francesa, és d'una irrisorietat grotesca. El sionisme nacional camina a veles desplegadas cap a un pervindre científicament i lògicament cert. La frase del jueu de Tànger probablement resumeix la situació: «En els moments presents, Déu vol que ens recollim tots a Israel». És una frase d'oblit difícil. La seva importància apareixerà en el curs de la informació present.

En el Herzl, el seu esperit hi flota en tots els moments, en tots els grups i en tots els racons. El comparteixen els emigrants pobres i els rics americans que només fa quatre dies afirmaven que el sionisme era una utopia. Tots estan il·lusionats i orgullosos. Fins i tot els agnòstics creuen que Déu vol que en aquests moments els jueus es recullin a Israel.

Quan els qui anaven a Palestina eren els immigrants pobres, qualsevol barco servia per transportar-los. Ara que hi va gent més econòmicament arrodonida, els barcos han de tenir la presència natural, han de ser ràpids, luxosos, còmodes. La ràdio del vaixell es dirigeix cada dia als passatgers amb aquesta frase: «Tots som fills d'Israel». La unió dels israelites es va fent cada dia més estreta. En tot cas, el corrent emigratori es manifesta d'una manera creixent. En realitat, naveguem en conserva. Ens precedeix el Jerusalem, que salpà de Marsella unes hores abans del Herzl, carregat d'immigrants polonesos. Ens segueix un altre

vaixell d'idèntica bandera amb emigrants hongaresos. L'èxode dels jueus d'Alger, del Marroc, d'Egipte, de Tunis, augmenta cada dia. ¿Com és possible que puguin viure dos milions d'homes i dones en un espai de terra que durant dos mil anys —i més— ha estat un desert? Aquest és el fet que tractarem d'explicar —si podem.

Pas per Nàpols

A mesura que anàrem navegant cap al sud, el mar s'anà calmant i en les primeres hores de la tarda del dia 29 de maig, davant de la costa del sud de Còrsega, el mar aparegué com una bassa d'oli. Passàrem l'estret de Bonifaci amb mar blanca i entràrem al mar Tirrè amb temps del mateix carés, encara que amb una nebulositat creixent. En els solitaris paratges de l'estret, que amb el seu litoral de color sord s'assembla vagament a l'acabament geològic de Cap de Creus, un núvol de gavines s'abaté sobre el barco i sobre el seu solc d'escuma blanca i etèria, i una tropa de dofins s'acostà tant a les amures que el pasatge pogué divertir-se una estona gastant el rotlle de les seves màquines fotogràfiques o contemplant els moviments fabulosament elegants que fan aquests peixos quan neden. Al costat d'aquests moviments ràpids, gràcils, tibants, els que solem fer els homes i les dones són d'un animal repatani, mediocre, embadocat i contributiu.

Després aparegué el crepuscle sobre les abruptes i solitàries muntanyes de Sardenya. Arribada que fou la fosca de la nit, el mar entrà en una somnolència tan gran —ni una aleta de vent—, que el barco semblà entrar en una espècie de mobilitat adormida. El sord mecanisme dels motors semblà allunyar-se fabulosament, sense deixar, però, de fer-se sensible. La seva monotonia semblà posar sobre la vida de la gent una espècie de

relaxament. Per evitar la producció de badalls en cinemes, bars, balls i musiquetes, els passatgers se n'anaren al llit. De vegades, el Mediterrani, adorm... Quan, a la matinada, aparegueren, lívids, els focs de la península italiana, el mar semblava un cristall gris. Després s'inicià una alba morada i verdosa i el dia rompé amb la fumerola del Vesubi llunyà però a la vista. Una boira prima i blanca endolcia el golf de Nàpols amb una tendresa indiferent i distreta.

Quan el Herzl atracava a la riba del moll interior, salpava de l'altra banda dels docs el transatlàntic Conte Biancamano carregat d'emigrants vestits de negre, directe a Amèrica, enmig d'un devessall de plors, crits, mocadors i sentiments. Itàlia encara exporta gent. Israel en voldria engolir més. El Mediterrani és difícil. Aquests ribatges tenen més vida que els gats. De vegades, els seus contrastos amarguen el gust dels *spaghetti*. Estiguérem a Nàpols des de primeres hores del matí fins al crepuscle. Diu que els jueus són tan nerviosos. ¿I els italians? Els passatgers tornaren de la visita a la ciutat morts de fatiga.

L'estret de Sicília

El Herzl arribà a la boca de l'estret de Sicília a la matinada del dia 31. Aquest estret és un dels llocs més bells del Mediterrani. Em vaig alçar del llit per veure'l.

Quan navegant cap al sud s'arriba a la via d'aigua que separa Escilla de Caribdis —avui diríem Reggio Calabria de Messina— es veuen dos gran fars. En el centre mateix del canal hi ha un gran foc roig, molt alt, situat a la poderosa torre metàl·lica que aguanta els cables que transporten llum i força de Calàbria a Sicília. Aquesta ingent vertical de ferro que sorgeix del fons del mar dona un aspecte insospitat al paratge antic. Després hi ha un altre far, el situat a la boca del port de Messina

—un foc blanc, endimoniat, d'esclats frenètics i potents, sembla que saltironeja—, i que no és més que la continuació de l'antic far de Messina, cèlebre en totes les èpoques i tristament cèlebre en tot el Mediterrani occidental en els segles del domini de la pirateria sarraïna. Quan el famós Barba-roja passà el far de Messina en el seu viatge cap a ponent, es produí en els seus ribatges, fins a les columnes d'Hèrcules, un estremiment terrible.

En rompre el dia, el vaixell entrà a l'estret de Sicília. La cinta d'aigua es manifesta entre un litoral grandios, elevat, espectacular, format per les muntanyes de Calàbria i un litoral d'aspecte més modest però agitat, amb pujols i muntanyoles de forma cònica que semblen sense consistència. Si les muntanyes de Calàbria causen la impressió d'una geologia arcaica, de formes elefantiàsiques, de constitució definitiva, la de l'altre litoral de l'estret sembla mòbil i precària. És impossible no pensar, davant del seu perfil queixalejat, en els terratrèmols de Messina de la primera dècada del segle. No s'ha de fer sinó passar per davant d'aquesta ciutat, sobretot seguint la via marítima, per veure que és completament nova. Els llums de neon que aquesta matinalada esquitxen les seves parets primes i blanques fan la impressió d'una aglomeració humana improvisada i més aviat esgavellada. A Itàlia tot és vell i tot és nou. És un país que ha tingut moltes vides.

He vist les muntanyes de Calàbria, des de l'estret, en diferents moments de l'any i del dia. Les he vist cobertes de neu i assecades pels siroccos africans, esquàlides i groguenques. Aquesta vegada, gràcies a les pluges abundants que han caigut regularment al Mediterrani aquesta primavera, apareixen d'una verdor brillant amb una botànica en les incisions resguardades d'un verd obscur, dens i espès. El contrast que fa la cinta blau-viscosa del mar, la pinzellada blanca i llarga de la ciutat de Reggio Calabria estesa sobre el litoral mateix i la grandiositat poderosa de les muntanyes, que abans de ser tocades pel sol semblen

mullades de verd, és un espectacle que fascina l'esperit, literalment superb.

Per l'altre cantó de l'estret, la costa, que en iniciar-se es manifesta d'una manera mediocre i més aviat esquàlida, a mesura que el vaixell avança va prenent unes proporcions desorbitades. Quan, en efecte, comença a entreveure's, en la calitja matinal, el massís de l'Etna, i van passant, a ponent, els ribatges turístics de Sicília, Taormina, Siracusa, etc., sembla produir-se un recanvi: la grandiositat de Calàbria passa a Sicília. Vist des del mar, l'Etna produeix una gran impressió: és un Vesuvi molt més gros, multiplicat, una massa geològica potent i aclaparadora. És, a més a més, un volcà que no reposa mai: sempre fumeja i en el moment més impensat tira uns rocs de lava enlaire. És un volcà que la gent que viu en els seus topants immediats l'observa gairebé supersticiosament —com es pot veure per la lectura dels diaris de Catània. Per l'altra gent, és un fenomen essencialment turístic. Quan la ràdio del Herzl anuncia en hebreu i en anglès que passem per davant de l'Etna, els passatgers el volen veure, salten del llit i, a pesar de ser una hora més aviat crítica, apareixen al pont en pijama. El volcà apareix embolicat en una broma matinal blanca i parada, cosa que augmenta la seva natural grandiositat. El fum que exhala es confon en la nebulositat i es dissol en el cel lleugerament verd i nacràt. Tots quedem literalment fascinats. Potser no hem vist concretament res, llevat de formes geològiques d'una vaguetat purament simbòlica, però és igual. De volcans no se'n veuen pas cada dia i, quan se n'atrapa un, els sentiments agafen un altre aire. Penso en Itàlia. Itàlia és un país complet, hi ha de tot. Hi ha Roma i la famosa història romana, el Vaticà, una magnífica, meravellosa cuina, Leonardo da Vinci, vins rodons i agradables, quantitats ingents d'arqueologia, bons hotels, moltes senyoretes que tenen el cul alt, una obra d'art a cada poble, paisatges variats, carreteres magnífiques, trens rapidíssims i, perquè no hi falti res, té

volcans d'accés turístic fàcil. Arribar a casa després d'haver vist un volcà no és pas gaire habitual. Els volcans produeixen quantitats considerables de divises bones. És una gran sort. Si nosaltres poguéssim tenir un volcà, encara que no fos més que un volcanet!

En el Kretikón Pélagos

Quan, navegant pel Mediterrani, es perd la costa de vista, la gent s'entristeix. La singladura es torna monòtona, els prismàtics no tenen cap utilitat, les proposicions fotogràfiques són d'una buidor remarcable. La gent no té tendència a mirar el mar si el mar no conté alguna cosa a dins. En ell mateix, té poc al·licient de mirada. Però això no és cert: el mar és molt entretingut. Quan Goethe arribà a la baixa Itàlia veié un ase. Escriví: un ase: quin animal més original! Del mar se n'ha pogut escriure ben poca cosa. Ara: el que no té dubte és que el mar és una cosa absolutament original.

Deixades, per la popa, les darreres terres de la península italiana, el Herzl posà la proa a l'enfilació de la punta extrema del Peloponès. Les gavines tornaren als seus penya-segats de Calàbria. Aparegué el mar Jònic, solitari i assolellat, lleugerament tocat per una fresca aeració del litoral de Grècia. Deu o dotze hores foren suficients per arribar als ribatges nus, pelats i groguencs del sud de l'Hèllade. I així entràrem, deixant a l'esquerra l'illa de Citera, en el Kretikón Pélagos, nom que té en grec, el mar de l'illa de Creta. A l'època de les croades, aquest mar s'anomenà mar de Càndia, i Càndia fou un establiment dels croats.

El contrast és extraordinari. El Mediterrani occidental pot ser blau, i sovint ho és. El Mediterrani central és rarament blau, és d'un verd blau de vegades molt esblaimat. Quan s'arriba a l'oriental, el blau sembla sortir del fons del mar a glopades, a bor-

bolles de curvatura grassa: és un blau prodigiós, químicament pur, gairebé negre, brillant, engegador, superb. Ara, després de contemplar una estona llarga aquest blau tan pur i tan dens, hom queda, de tota manera, una mica decebut. És un blau que sembla fet a màquina, un blau de litografia projectat sobre un paper brillant. Al meu modest entendre, com a blau, no hi ha com el del Mediterrani occidental, quan s'hi posa, és clar. És segurament una mica més primet, però més digerible, més agradable al cristal·lí humà, d'una suavitat més enraonada.

L'illa de Creta és molt llarga. Navegarem seguint-ne el litoral nord, amb la seva configuració més o menys visible. Per l'altre cantó del pont, anaren passant, a distàncies diverses, generalment enormes, de vegades com una ombra perduda en la lluminositat del sol, les illes i illots de les Cíclades —les illes del cercle més meridional. Amb l'ajuda d'uns potents prismàtics em semblà entreveure l'illa de Santorini com un grumoll geològic en la pastositat del mar nebulós, com diu l'*Odissea*. El nostre mar, fins en els dies més clars, és sempre lleugerament nebulós. Encara que bufin els vents boreals i a ple sol, les llunyanies es perden en l'horitzó horitzontal com els records de la vida. Tot es dilueix en la viscositat de l'aigua i en l'esclat engegador de la llum coent i blanca. ¿És possible que fos l'illa de Santorini la que aparegué davant la nostra vista? ¿No fou una pueril il·lusió de l'esperit? En aquest mar que sembla flotar en una nebulositat claríssima, les illes sorgeixen, passen, s'esfumen —enormes potències minerals que s'extingeixen. En realitat, no són més que geologia pura reflectida en el miratge de la puresa de les aigües. Són illes muntanyoses, amb ben pocs arbres, de vegades tan petits que en la llunyania es confonen amb les davallades sobre el mar, erosionades.

Des del mar, l'illa de Creta sembla molt pobra. És una llarga decoració mineral que comença, a llevant, amb unes ratlles suaus, s'eleva desmesuradament al mig de l'illa i torna a po-

nent a la suavitat lineal: és com un mur rocós d'un color gris groguenc que sembla portar en ell mateix un esperit llunyà i indiferent. Molt de tard en tard apareix una aglomeració humana entre blanca i torrada adormida en l'aclaparadora lluminositat. De vegades, a la base dels penya-segats, sobre una platja rossa, apareixen unes petites cases blanques, un petit poble de pescadors aclofat i oblidat, remot, segurament d'una pobresa i d'una frugalitat arcaica. De vegades el Herzl s'acosta tant al litoral que amb uns prismàtics es veu un ramat de cabres trespuntant entre les penyes, un petit ase que mastega un bri d'herba, un bot de pescadors que lleven uns tresmallats de la viscositat obscura de les aigües —que regalimen blau. De vegades el ventet de la terra sembla portar el perfum il·lusori d'un cabrit rostit o d'una llagosta a la brasa.

Aquest Kretikón Pélagos és un mar solitari, que a les hores de sol sembla tenir un encantament aclapat. Entre les illes, la navegació és escassa: de vegades passa un irrisori vaporet grec o un pailebot desmantellat. Els pescadors es confonen amb els penya-segats. Tot és pobre, estàtic, aclapat de sol, impregnat d'aquella flema que tants segles de dominació turca deixaren sobre el país i que sembla haver-se infiltrat en el paisatge. Però quina fascinació, quin encant té aquest espai, aquest mar, les llunyanies insulars! Aquest encant és molt inassequible. Per acostar-se amb una certa detenció al Mediterrani, amb una certa comoditat, es necessiten tres coses: diners, molt de temps, una certa curiositat. ¿Qui pot disposar d'aquestes coses amb una certa calma? Pel Mediterrani no s'hi fa més que passar...

En el fons del sac

Navegat el litoral de Creta i deixada enrere l'illa de Scarpanto, que tanca, en certa manera, el Kretikón Pélagos a llevant, el

barco entrà en la darrera singladura del viatge i posà la proa sobre Haifa. Entràrem, així, en el fons del sac del Mediterrani. A l'hora baixa de dissabte, primer de juny, el mar entrà en una calma d'ensomni, d'una immobilitat lànguida.

La calor començà a aclaparar. En el curs d'aquest viatge i a mesura que hom va navegant cap al sud i passant els estrets, hom es va alleugerint de roba al compàs del llibre de bitàcola. A les boques de Bonifaci, hom es treu l'armilla; a l'estret de Messina, el suèter queda abandonat; en el mar de Creta, desapareixen les americanes; en el fons del sac, tota la roba fa un engavanyament desagradable. De tota manera, alguna cosa s'ha de portar. És una calor humida, en què la cosa mental té més força que la pressió física, absolutament oriental. El passatge que prové de climes nòrdics ha quedat rostit després de Scarpanto. El Herzl es pobla d'uns homes i d'unes dones desconegudes, de color de rosa viu, que el color sembla tornar més grassos, abrasats.

De tota manera, mai s'havia pogut anar als països de Llevant, i concretament a Terra Santa, en condicions com les actuals. ¿Qui hauria pogut imaginar, en efecte, que es pogués anar a Jerusalem en règim d'aire condicionat, banyeres i dutxes a raig i begudes delicioses i refrescants? Realment, avui, fer de pelegrí, per pocs diners que es tinguin, és un anacronisme dibolít i oblidat. Avui anar a Terra Santa és una pura meravella sense cap mèrit apreciable. En els vells vaixells victorians —proa de violí, xemeneies verticals— de l'època del pelegrinatge de mossèn Verdaguer, aquells barcos que feien una olor barrejada d'es-carabats trepitjats, d'aigua beneïta i de pólvors d'arròs, encara l'empresa era pesada. Avui, les molèsties han estat eliminades, i peregrinar és una forma com una altra de reposar. En la navegació marítima, per mars calorosos, l'aire condicionat i les begudes gelades han estat uns invents formidables.

Mentre transcorria aquesta última part del viatge, que ha estat d'una felicitat i una placidesa prodigioses, tant des del punt

de vista de la naturalesa com dels homes, pensava en la gran quantitat de persones del nostre país que en el transcurs dels anys feren el pelegrinatge a Terra Santa en diversíssimes circumstàncies. Alguns d'aquests pelegrins deixaren constància del seu desplaçament en papers que generalment tenen interès. Si no vaig equivocat, el canonge Collell, ja fa alguns anys, publicà, en papers de Vic, itineraris a Terra Santa (inèdits) que escrigueren alguns pelegrins catalans. Com sempre passa en aquest país, la publicació s'interrompé per desgràcia. No crec que es pugui negar, per altra part, que el millor tros de prosa que ens ha deixat Verdaguer és la del *Dietari d'un pelegrí a Terra Santa*. Així, es tracta d'un viatge que entre nosaltres té molta tradició, una gran ancianitat i molt de prestigi —dintre, és clar, de la nostra precarietat. Un dels últims pelegrins que ens ha deixat una relació escrita del seu viatge és Joaquim Maria de Nadal. En fi, no existeix avui en el món occidental una qualsevol literatura que no disposi, sobre Palestina, d'una bibliografia important.

A mi m'hauria agradat de peregrinar a Terra Santa a la manera antiga. Potser hauria tingut prou fusta per fer-ho. En aquesta època, però, hauria estat impossible. M'he dedicat, tota la vida, més o menys a peregrinar, però el meu objecte han estat més les coses temporals que les coses eternes. Així, no esperin, d'aquest llibre, una literatura elevada ni manifestacions personals o d'estil. No esperin tampoc una visió general de Palestina, sinó purament de la que es troba dominada pels jueus, amb exclusió de la que està en poder d'Egipte i de Jordània. Quan hom va a Israel, i llevat de tenir amics molt influents, entra amb dificultats en els països àrabs. La meva obligació és passar un mes a Israel i donar d'aquest país una visió com més completa i objectiva millor. Després, tornarem a casa per Turquia, Grècia i Itàlia. Aquests dos últims països tenen, per mi, una predilecció total. En el moment que vivim, en què les comunicacions

són tan fàcils, la gent del Mediterrani hauria de conèixer Itàlia, Grècia, Israel. Aquests tres països, tan diversos, tan profundament originals, constitueixen la clau de la nostra manera d'ésser, de tota la civilització occidental.

Escric aquestes ratlles en el pont del Theodor Herzl, el matí del dia 2 de juny, tenint a la vista la costa de Palestina. La blanca aglomeració de Haifa apareix arran d'aigua, engegada pel sol, sobre el parpelleig marítim, sobre el Mont Carmel a llevant i sud, el retroterra de Galilea al centre i la flama de la refinaria de petroli al nord-est. Associar aquestes coses —el Carmel, Galilea, la flama del petroli— en la mateixa frase sembla extravagant. Però potser no hi ha cap contradicció extemporània. És simplement que hom ha arribat a Israel.